

Ze zápisů patologa

*Jestli ... se setkám s nějakým obrem, jak se bludným rytířům
obyčejně stává, a srazím jej prvním útokem nebo jej vpůli
rozetnu, nebo přemohu a zajmu, nebude-li pak dobré mít,
komu bych ho poslal darem, aby vešel, padl na kolena před
mou sladkou paní...*

MIGUEL DE CERVANTES:

DŮMYSLNÝ RYTÍŘ DON QUIJOTE DE LA MANCHA

„Máme tu mrtvolu, musíte přijet,“ ozve se ve sluchátku pisklavý Luisin hlas.

Zase! Tyhle mrtvoly jsou jako autobusy. Když se žádný dlouho neukáže, hrne se pak jeden za druhým. Nedá se nic dělat, musím jet.

Na nemocničním dvoře se skloním a dotknu se prostředníčkem levé ruky země; ukazováček se přitom musí dotknout boty. Ohlížím se - vypadá to, že si toho nikdo nevšiml. Tenhle rituál dělám kvůli tomu, aby všechno dobře dopadlo. Pokaždé jsem na pochybách, v kterém místě nemocničního dvoru se mám země dotknout: jestli před budovou nemocnice, nebo před márnicí. Příčinou mých pochybností je nekonkrétnost mého přání „aby všechno dobře dopadlo“: netuším, jestli si víc přeju, abych nebyl nemocný, nebo abych neumřel, nebo aby to tentokrát s Luisou klaplo.

Na zápražíčku před márnicí se nudí strejda Míša. Když mě zahlédne, vyskočí a zsalutuje, a já hned získám pocit vlastní důležitosti a významnosti.

„Zase tu mám práci, strejdo Míšo, či co?“

„Ani mi nemluvte, Sergeji Semjonoviči, zase.“

„Kdy už tomu bude konec?“

Strejda Míša soucitně přitakává a celou svou bytostí se mi snaží dát najevo, že má stejně jako já těchhle pitev až po krk. Je to ovšem od něj naprostě pokrytectví, protože za každou mrtvolu dostane od příbuzných nejmíň deset rublů, které pak svědomitě propije. Jediným smyslem a potěšením strýčka Míši je totiž vodka, to kvůli ní chodí do práce, se vším souhlasí, servilně se chichotá a oddaně hledí na Luisu. Nežřídka se opije už ráno a pak se dlouho a marně snaží vyznat ve svých rukavicích a ochranných návlecích. Mohl bych na něj snadno napsat hlášení a vyhodit ho, ale v poslední chvíli mi ho vždycky přijde líto, a kromě toho sem svou přítomností vnáší jakýsi obtížně definovatelný pocit útulnosti, obzvlášť večer, když sedí namazaný za stolečkem ve své „výpravně na poslední cestu“, zatímco my s Luisou vyplňujeme protokol nebo se líbáme.

Právě teď „výpravnou“ procházím. Je to celkem prostorná místnost s vykachlíkovanou podlahou, dvěma třemi fíky na podstavcích, několika židlemi, těžkým kruhovým věšákem a s širokou lavicí, na kterou se pokládá rakev s nebožtíkem. Tahle lavice je lavicí mé hanby, snažím se na ni nedívat, protože už je nejvyšší čas na ni položit Luisu a udělat s ní to, co má udělat muž se ženou, jenže se k tomu nemůžu odhodlat, a tak Luisu k sobě tisknu v některém z rohů místnosti.

Jakmile z „výpravy“ projdu krátkou chodbou, ocitnu se v laboratoři. Luisa vytírá podlahu mokrým hadrem, omotaným kolem smetáku.

„Že tu jste ale brzo!“

Kmitá, ustaraně pobíhá po místnosti a snaží se úklid dokončit co nejrychleji. Pokaždé chvátá, pokaždé má zpoždění, ale vždycky to nakonec zvládne. Má

naondulované světlé vlasy, modré oči a nohy tenké jako sirky. Už si nepamatuju, jak to mezi námi začalo. Zřejmě jsem to jednou už nemohl vydržet a řekl jí: „Pojď ke mně, chci tě políbit.“ Upejpal se, párkrát vzdychla a pak svolila, a tak se od té doby líbáme, třebaže pokaždé všelijak koketně vzdychá a tváří se, že se brání.

Vyndám z aktovky kytku a podám ji Luise.

„Proč si děláte takovou škodu?“ Luisa má své zásady: když jsem jí jednou přinesl zmrzlinu, dokonce se mi ji snažila zaplatit.

Rozbaluje kytky a dává je do vody. Ne, postavu má přece jen pěknou, dokonce i v plášti. Kdyby neměla ty nohy...

Na stole už mám rozložené biopsie. Obléknu si plášť, sednu si a přisunu k sobě mikroskop. Luisa usedne naproti mně a píše, co jí diktuju. „Hyperplazie děložní sliznice“, „Polyp v děložním hrdle“, „Potrat“...

Během roku projdou mýma rukama vzorky od tisíce žen - když jdu kolem nemocnice, vidím je, jak si vykloněné z oken povídají se svými manželi a milenci nebo prostě cosi pozorují na dvoře - kdybych v životě poznal aspoň setinu z nich, byl bych pravděpodobně šťastný. Ostatně nejsem o tom zcela přesvědčen, protože dřív jsem si myslel, že budu šťastný, když dokážu dokončit alespoň jednu povídku, a jakmile se mi to podařilo, pochopil jsem, že dokážu být šťastný jedině tehdy, pokud se ta povídka bude líbit, a když vzbudila příznivý ohlas, bylo mi jasné, že doopravdy šťastný budu pouze v případě, že nenapišu jednu povídku, ale několik... Teď je přede mnou v mikroskopu vzorek s evidentní rakovinou, a třebaže jsem si velmi dobře vědom toho, že nad

někým vynesu rozsudek smrti (přesněji řečeno nevynesu, ale oznámím ho), nedokážu se přinutit, aby mnou to cizí neštěstí otřásl. Naopak, cítím dokonce jisté uspokojení, že nemám rakovinu já, ale kdosi jiný. Možná právě v tom spočívá štěstí člověka - že nemá rakovinu a může se radovat, že dýchá, chodí, vidí nebe a může milovat - i mně se v tu chvíli zachce zakusit tyhle radosti života, dokud jsem toho ještě schopen, dokud jsem pánem svého těla.

„Luisinko, dej mi prosím svou nohu.“

Marně se pokouším chytit Luisinu nohu pod stolem - zvedne ji, a vrhající na mě strašlivé pohledy, ukáže na dveře. Nakonec se její nohy přece jen zmocním, sundám z ní střevíc a podržím ji. Noha jako noha. Jak už to tak bývá, vedle palce vystupuje kůstka; tkanina punčochy je hladká a zároveň pevná.

Vtom zazní zvonek.

„Ach jé!“ Luisa se mi vytrhne, vyskočí, v běhu si obouvá střevíc a žene se otevřít dveře.

Je slyšet hlasy - na pitvu přišli lékaři. Zatímco se ve „výpravně“ převlékají a kolem nich pobíhá Luisa, prohlížím si chorobopis zesnulého. Pozorně si čtu diagnózu (aby lékaři během pitvy nic nepřipsali), zběžně studuju anamnézu (je sepsána formálně - stejně jí nelze věřit), operační protokol vynechám (nečitelný rukopis - potom se na to vyptám) a s tlukoucím srdcem se začítám do posledního denního záznamu o průběhu nemoci. „16.30. Stav pacienta vážný, mělké dýchání; 18.45. Zastřené vědomí, pulz slabý, nepravidelný; 20.40. U pacienta dochází k edému plic; 21.15. Pacient je v agonii, zornice prakticky nereagují na světlo...“ Od té doby, co mi zemřel otec, mě jakási síla, již se nemůžu ubránit, nutí tyhle zápisy, které ve mně dřív nevzbuzovaly

žádnou účast, pročítat v každém chorobopisu znovu a znovu, a s každým takovým zápisem, s každým řádkem můj umírající otec ožívá znovu. Zmítá se, nedostává se mu vzduchu, zvedají ho, v posteli ho posazují - ještě předešlého dne mu zakazovali, aby se vůbec pohnul, a teď už to absolutně nesledují, už je to nezajímá - to znamená konec - je to tak zvláštní, otec umírá a přitom sedí v posteli a mě na okamžik přepadne absurdní, spalující myšlenka - co když se mi to celé zdá, proč by nemohl jen tak sedět v posteli - ale pak se znovu ozve křečovitý, nelidský kašel - pořád ho teď podepírají v poloze vsedě, už ale ztratil vědomí - poddajné tělo, s kterým lze dělat cokoli - a tohle poddajné tělo je můj otec, který tak rád za mnou chodil večer do pokoje, smutně se usmíval a vždycky měl strach ze smrti, a teď k otcovu tělu připojují gumovou trubici s kyslíkem a od této chvíle bude jeho život záviset na obyčejné kovové sorce, kterou regulují přívod kyslíku. A potom přijde náhlé krátké, klamné zlepšení, dostavující se téměř zákonitě před každým koncem, zlepšení, které zmýlí jenom blízké umírajícího - otec dýchá klidně a pravidelně, zkrátka spí jako unavený člověk, a my hned plánujeme léčbu na další den. Uvržen do hlubin tohoto klamného sebeklamu se jdu oholit do koupelny, protože za tři dny mi narostlo příšerné strniště, když vtom - jednu tvář už mám oholenou a druhá je ještě namydlená - uslyším matku, jak na mě volá: „Serjožo, táta přestal dýchat“, a její hlas zní tak, jako by mi oznamovala, že polévka je na stole...

Když v Luisině doprovodu vcházím na pitevnu a lékaři, kteří tam na mě čekají a o něčem živě diskutují, po mém příchodu ztichnou, zmocní se mě

znovu onen pocit vlastní důležitosti, který tak dobře znám. Jako vždycky mají strach, že se jejich diagnózy budou různit, a cítí se jako žáci před zkouškou. Bez spěchu si navlékám rukavice, zástěru a ochranné návleky – jsem jako kantor rozdávající lístky s otázkami, rekordman připravující se na start.

Rozpaky lékařů jsou mi obzvlášť příjemné, protože mezi těmi, kteří přišli na pitvu, je i hlavní chirurg Fedorovskij, nemocniční Don Juan, plný energie, s huňatým žabó rezavých chlupů deroucích se s nezkratností bodláku z oblečení ven, ostatně je možná staví na odív úmyslně, aby názorně předváděl svoje mužské přednosti. Vedle něho stojí namalovaná dáma, která se dělá mladší – vedoucí terapeutického oddělení Inna Stěpanovna. Ve tváři má suverénní výraz, stojí vedle Fedorovského tak, jako by s ním neměla nic společného, přestože o jejich poměru ví celá nemocnice a nedávno se rozneslo, že ho přistihla se sestrou z operačního, ztropila mu děsnou scénu a potom se před ním ponižovala. Jak si ji tak v duchu pokouším představit s Fedorovským v posteli, mizí růž z její tváře přímo před mýma očima, pleť má teď povadlou, vráscitou, jako mívají ženy po ránu, vidím i její obnažené ruce, žalostně a křečovitě svírající Fedorovského široká chlupatá záda. Zdá se, že má na nemoc zesnulého svůj vlastní názor, který se ne zcela shoduje s diagnózou Fedorovského, a mě by potěšilo, kdyby byl tenhle její ubohý pokus o vzpouru korunován úspěchem, a chvíli mám dokonce dojem, že spolu proti Fedorovskému uzavíráme mlčenlivé spojenectví.

„Začínáme, prosím,“ řeknu a provedu první řez.

Stydím se přiznat, že pitvám rád, i když na druhé straně, co je na tom pohoršujícího, že má člověk rád svou profesi?

Kolem mě vládne nepřírozené a zároveň posvátné ticho, skoro jako v kostele – lékaři jsou kdesi za mými zády, nesměle mi hledí přes rameno a jenom občas si něco špitnou, strýček Míša stojí s nástroji v ruce nehnutě, připravený přiskočit mi na pomoc na první můj pokyn, Luisa, sedící za „protokolárním“ stolem, už nescetněkrát namočila pero do kalamáře a s tupou odevzdaností sleduje moje ústa, a kdybych jí teď místo věty „Mrtvola souměrné tělesné konstituce“ nadiktoval „Byl večer, hvězdy zářily“, zapíše to, aniž by se nad tím byť na vteřinu zamyslela. Přetínám svaly a šlachy, přežezávám tepny a rozděluji srostlé tkáně s jakousi radostnou urputností, jako bych se pouštěl do boje s protivníkem, s nímž jsem se toužil střetnout už dávno, a ta nenávisť se mi před očima transformuje do představy mých nactiutrhačů – není snad ten, kterého teď pítvám, onen člověk, který mě urazil v autobuse, a já mu nedokázal odpovědět? – jednou v něm vidím Fedorovského, podruhé mi zase připadá jako samotná smrt, která nade mnou přestane mít moc, pokud ji teď svrhnu. Vyjímám soustavu orgánů – provádím to sám, strýček Míša mi jen nepatrně pomáhá tím, že rozevírá žebra – a na okamžik tu mnohohlavou šedorudou hydru zvednu nahoru – jsem jako Herakles, který zdvihl Antaia do vzduchu, bájný bohatýr, který usekl hlavu drakovi a teď ji vítězně třímá v rukou, vzpěrač, který zdvihl nad hlavu rekordní váhu – nadzvedávám ji a jako trofej ji opatrně pokládám na pitevní stůl. Lékaři se zase začnou pohybovat, obstupují stůl, vyměňují si repliky, trochu to připomíná oživení v hledišti po zvednutí opony – a samozřejmě je to výraz obdivu k mému mistrovství.

Dokonce i Luisa na okamžik opustí své místo a zvědavě přistoupí ke stolu. Její zájem se ovšem jako pokaždé týká jen jednoho: jak při pitvě vypadá cirhóza jater – tou nemocí totiž trpí její muž, z Luisina pohledu však nelze vyčíst, jestli jí závažnost té choroby nahání strach, nebo v ní naopak vzbuzuje naději. Ostatně to pravděpodobně sama neví. Jenom strýček Míša zůstává zcela netečný a mně připadá, že by nebyl ani trochu překvapený, kdybych během pitvy místo orgánů vytáhl z mrtvolky rádio nebo radiátor.

„Žádný zánět pobřišnice,“ konstatuje Fedorovskij, „operace dopadla skvěle.“ Se svým samolibým úsměvem se postaví vedle mě, takže stojím v oblacích parfému Chypre.

„Pacient ale zemřel,“ dodám ironicky a významně se zahledím na Innu Stěpanovnu, u níž hledám podporu a kterou tím vybízím ke vzpouře.

Někdo z lékařů se zahihňá, tvář Inny Stěpanovny však zůstává klidná a mně se zdá, že by se tvářila stejně, i kdybych před ní padl na kolena.

Nastává hodina konečného zúčtování – poraženého nepřítele je třeba zlikvidovat – odděluju orgány a nedbalým pohybem žongléra posílám už nepotřebnou kouli asistentovi, házím ji strýčkovi Míšovi, který úslužně nastavuje měděnou misku vah.

Po skončení pitvy si s Luisou dáváme panáka. Zatímco pobíhá kolem, prostírá ubrousky a krájí chleba, stoupám si na špičky, natahuju krk a přes průhlednou horní část okna se snažím zjistit, jestli pod oknem nestojí její manžel. Ve skutečnosti moc nevěřím, že by tu špehoval a slídlil, co by taky mohl přes mléčně bílé sklo vidět – to jenom Luisa má tyhle obavy, mně je ale vědomí, že se dopouš-

tím něčeho zakázaného a že se vystavuju nebezpečí, příjemné. Mám pocit skoro jako v letadle: ačkoli riziko prakticky nehrozí, i tak je to zkrátka letadlo, i tak je to výška, i tak dochází k haváriím, a člověk se cítí jako hrdina.

Po první sklence Luisina tvář zrudne, oči se jí lesknou, přidává mi teplé brambory, nadšeně mi sděluje poslední novinky z nemocnice a já ji pozoruju s upřímným nadšením, a když si nakonec svléká plášť, zdá se mi, že odhazuje šaty. Když jí potom čtu své básně, jsem pevně přesvědčený, že jenom ona je může náležitě pochopit a ocenit.

Venku se stmívá, ale my nerozsvěcíme a já cítím, že jsme dostatečně zralí na to, abychom přistoupili k tomu hlavnímu.

Stojíme u okna a já tlačím Luisu k radiátoru. Po několika pokusech se mi podaří rozepnout vrchní háček jejích šatů.

„Ach, zapněte ho, prosím,“ koketně žádá a já si to vyložím tak, že mě vybízí, abych jí rozeplnul další háček, ale pak si řeknu, že to odložím na zítra, protože je už pozdě a musím domů, a kromě toho zde k tomu není vhodné prostředí.

Na rozloučenou ji líbám na ústa a Luisa mi odpovídá krátkým něžným polibkem. Skrz horní část okna na ni dopadá měsíční svit, v tom světle se její oči zdají bezedné, a já ji líbám na tvář a na oči a zdá se mi, že jsem už kdysi tyhle oči viděl a líbal, jenže nepatřily jí, ale někomu jinému.

Odcházím přes ztmavlou „výpravnu“. Kdesi stranou, jakoby mimo tuhle místnost, se matně bělá lavice. Až kdesi u dveří, s hlavou na stole, sedí nehnutě strýček Miša, připomínající sochu. Mimoděk se zastavím a chvíli poslouchám, jestli dýchá.

Na nemocničním dvoře se skloním a dotknu se rukou země. „Aby všechno dobře dopadlo.“ Neohlížím se: ve tmě není nic vidět, a i kdyby, můžu se na to vykašlat – jen ať se koukají.

Začátek sedmdesátých let